

Významné životní jubileum PhDr. Pavly Horské, CSc.

V letošním roce se dožívá v plné svěžesti významného životního jubilea známá historička a přední představitelka české historické demografie PhDr. Pavla Horská, CSc. Odborný zájem naší jublantky se soustředil především ke dvěma oblastem. Byly to jednak dějiny českého průmyslu a jejich široké sociální souvislosti, jednak historická demografie, vedle toho však publikovala cenné práce i k dějinám česko-francouzských vztahů, k dějinám technického školství, k dějinám žen a k dalším otázkám vývoje české společnosti, zejména v 19. století. Její odborná orientace byla dána jednak rodinným prostředím – narodila se 5. února 1927 v Praze v rodině významného strojírenského odborníka – jednak zájmem o Francii a její kulturu, který jí po válce přivedl na obnovené *Francouzské gymnázium v Praze* a posléze spoluurčil i zaměření jejího studia na *Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*, kde roku 1952 získala aprobaci pro výuku dějepisu a francouzštiny na středních školách a roku 1952 doktorát filozofie. Její další vědecká dráha se pak rozvíjela v právě založeném *Historickém ústavu ČSAV*.

Odborný zájem mladé historičky se nejdříve soustřeďoval k dějinám českého průmyslu v 19. století a jeho širším sociálním souvislostem. Studium této problematiky jí pak přivedlo i k otázkám historické demografie, jejichž zpracování se posléze stalo od šedesátých let hlavní náplní její práce v ústavu. V té době také započal její intenzivní styk s francouzskými historickými demografy, jako byli *Louis Henry*, *Jacques Dupâquier* a další, s nimiž jublantka navázala kontakt za svých studijních pobytů ve Francii. Pavla Horská uplatnila metodologické podněty francouzské historické demografie nejen ve vlastní práci, ale dokázala je zprostředkovat i širší obci českých historických demografů. Vedle intenzivní vědecké práce totiž rozvíjela i neúnavnou aktivitu v oblasti organizace vědy. Roku 1967 dala z iniciativy tehdejšího ředitele HÚ ČSAV *Josefa Macka* podnět k založení *Komise pro historickou demografii* a stala se její první předsedkyní a redaktorkou prvních sedmi svazků jejího sborníku *Historická demografie*, v jehož redakční radě působí dodnes. Lze říci, že česká historická demografie vděčí za své úspěchy především jí. Nástup „normalizace“ nicméně postihl i ji. Na rozdíl od svého manžela, historika přírodních věd PhDr. *Zdeňka Horského, CSc.*, nemusela sice ihned opustit ústav, byla však zbavena členství v komisi, kterou založila a úspěšně vedla, a *Historická demografie* přestala na jedno desetiletí vycházet. Když pak Pavla Horská dosáhla penzijního věku, musela nakonec ústav v plné síle opustit. Tehdy se zdálo, že česká historická demografie ztratí svoji nelehce budovanou institucionální základnu, neboť komise byla po „reorganizaci“ prakticky umrtvena. Právě zásluhou Pavly

Horské se tak ale nestalo. Se svou příslovečnou energií a houževnatostí se dala do hledání nových možností a cest. Byla zakládající členkou *Československé demografické společnosti*, po léta aktivně pracovala v jejím hlavním výboru nebo revizní komisi. Roku 1975 pak při ní založila pracovní skupinu pro historickou demografii, která nahradila historickým demografům starší komisi. Současně se jí podařilo prostřednictvím *Zdeňka Pavlíka* zapojit české historické demografy do tehdejšího *Státního plánu vědecko-výzkumných úkolů*. Historičti demografové tak získali nejen možnost rozvíjet i nadále svou práci, ale našli také prostředí pro velmi plodnou výměnu názorů s demografy. Kromě toho se Pavla Horská i nadále podílela na práci pařížské *Société de démographie historique* a *komise pro historickou demografii při Mezinárodním komitétu historických věd*.

Výčet jejích publikací z oboru historické demografie by tvořil dlouhý řadu. Týkaly se jednak souvislosti ekonomického, sociálního a populačního vývoje, zejména v 19. a na počátku 20. století, ale i ve starším období, jednak problémů metodologických a metodických. Účastníci nejruznějších vědeckých setkání, domácích i mezinárodních, z nichž řadu jublantka sama organizovala, ji vždy obdivovali jako neúnavnou diskutérku a tato vlastnost jí zůstala dodnes. Z kolektivních projektů, které iniciovala, je nutno jmenovat zejména zpracování matrik ze 17.–19. století, na němž se podíleli zejména archiváři. Bylo založeno na kombinaci méně pracných agregativních postupů a minuciózní techniky tzv. rekonstrukce rodin a přineslo pozoruhodné výsledky.

Ovšem teprve listopad 1989 umožnil, aby naše jublantka plně rozvinula svou aktivitu a zhodnotila výsledky svého celoživotního bádání. Pavla Horská zaujala znovu na několik let místo mezi vědeckými pracovníky, nyní v *Sociologickém ústavu ČSAV*, při němž iniciovala vznik pracoviště pro historickou sociologii a demografii, při němž ústavu začala znovu aktivně pracovat *Komise pro historickou demografii*, v jejímž čele naše jublantka opět stanula. Současně iniciovala vznik několika kolektivních děl, která shrnují výsledky dosavadních výzkumů a přibližují je širší veřejnosti. V roce 1990 vyšlo první z nich, nazvané *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy* (s *M. Sloukalem, E. Maurem* a *M. Kučerou*), roku 1996 následovaly *Dějiny obyvatelstva českých zemí* (2. vyd. 1998, titíž autoři + *L. Fialová* a *J. Musil*) a konečně roku 2002 *Zrod velkoměsta* (s *E. Maurem* a *J. Musilem*). Pavla Horská byla autorkou koncepce zmíněných knih, významně se na nich podílela i autorsky a neúnavně pracovala na jejich závěrečné redakci. Kromě toho se jako spoluautorka zapojila i do velkého mezinárodního projektu *Dějiny evropských populací*, kde jí připadl úkol vylíčit populační vývoj

střední Evropy v 18. a 19. století. Vedle toho ovšem publikovala i řadu významných prací k jiným otázkám, například k dějinám česko-francouzských styků. Z nich měla k historické demografii nejbližší průkopnická práce o dějinách žen **Naše prababičky feministky** z roku 1999. Pavla Horská se rovněž obětavě podílela na organizační práci ve vedení *České demografické společnosti*, nadále se aktivně se účast-

nila a stále účastní s referáty i živými diskusními vystoupeními nejrůznějších symposií a vědeckých setkání. Do dalších let jí přejeme, aby jí zdraví dovolilo uchovat si svou obdivuhodnou aktivitu co nejdéle a aby obec českých demografů, zejména pak historických demografů, mohla ještě dlouho čerpat z jejich bohatých znalostí a zkušeností.

Eduard Maur

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc. – sedmdesátiletý

Narodil se 1. dubna 1937 v rodině učitele. V Plzni, odkud pochází, absolvoval základní školu i gymnázium (resp. jedenáctiletou střední školu). Následně odešel do Prahy, kde na *Filozofické fakultě Univerzity Karlovy* vystudoval učitelský obor dějepis-čeština (1955–1960). Po ukončení vysoké školy krátce působil jako archivář podniku Škoda Plzeň (tehdy ZVIL) a učitel ZDŠ Kozojedy. Po absolvování základní vojenské služby byl přijat na katedru československých dějin a archivního studia FF UK, kde zprvu získal místo asistenta (1962–1964) a později i odborného asistenta (od roku 1964). Postupně dosáhl titulu PhDr. (1968) i vědecké hodnosti kandidáta historických věd (1977). V souvislosti s výukou historie na FF UK se podílel na přípravě **Československých dějin 1648–1781** (1976), **Úvodu do studia dějepisu** (1983, 1985), **Přehledu dějin Československa I/2** (1982) i **Dějin Československa I-II** (Praha 1990). Svě odborné znalosti si prohluboval během studijních pobytů ve Francii (1964), NDR (1979) i v Maďarsku (1988).

Již od studentských let se jeho odborný zájem soustředil především na hospodářské a sociální dějiny raného novověku s přesahem do období středověku i novějších dějin. Zvláštní pozornost věnoval oblasti agrárních dějin, radikální reformace, historické demografie, otázkám metodologie, regionálních dějin i utváření historického vědomí. V průběhu své dosavadní vědecké kariéry sepsal celou řadu monografií – např. **Český komorní velkostatek v 17. stol.** (1976), **Chodové – historie a historická tradice** (1984), **Tomáš Müntzer** (1993), více než sto odborných studií publikovaných v různých vědeckých časopisech a sbornících (Československý časopis historický, Český časopis historický, Demografie, Historická demografie, Acta Universitatis Carolinae aj.), zčásti i v zahraničí (Francie, Německo, Polsko) a více než 100 recenzí a zpráv o literatuře.

Jako jeden z mála českých historiků se dlouhodobě zabývá historickou demografií. Od roku 1967 se redakčně i autorsky podílí na vydávání sborníku *Historická demografie*. V průběhu devadesátých let napomáhal k vytváření mezinárodní bibliografie historické demografie, která vycházela v belgickém Lutychu. Jeho skripta pod názvem **Zákla-**

dy historické demografie (1978, 1983) představují jednu z mála příruček svého druhu nejenom u nás, ale i v Evropě. Autorsky se podílel také na vzniku knih přibližujících demografický vývoj na našem území – **Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy** (1990), **Dějiny obyvatelstva českých zemí** (1996, 1998), **Přírozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století** (1999), **Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemích a Evropa** (2002) i v zahraničí – J. P. Bardet – J. Dupâquier (eds.), **Histoire des populations de l'Europe I** (Paris 1997).

Bezprostředně po listopadu 1989 byl zvolen zástupcem vedoucího katedry československých dějin. Zmíněnou funkci zastával od roku 1992, kdy byl pověřen vedením zmíněné katedry; po její transformaci na *Ústav českých dějin* byl jmenován do funkce ředitele (1992–2000). V průběhu 90. let byl členem prvního akademického senátu i vědecké rady FF UK. Zároveň působil v grantových agenturách AV ČR i UK, ve vědecké radě *Historického ústavu AV ČR*, ve výboru Společnosti pro hospodářské dějiny; byl zvolen předsedou odborné skupiny pro historickou demografii při *České demografické společnosti*. V polistopadovém období získal hodnost docenta (1992) i profesora (1997). Jako profesor českých dějin působí na FF UK v Praze a na *Filozofické fakultě Univerzity Pardubice*.

V průběhu 90. let působil jako hostující profesor na několika francouzských univerzitách (Lille, Paříž, Montpellier). Svě odborné znalosti si zároveň prohluboval na území Rakouska (*Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Universität Wien*) a Německa (*Max-Planck-Institut für Geschichte*, Göttingen). V rozmezí let 1992–1999 stannul v čele českých historiků, kteří se podíleli na realizaci mezinárodního česko-rakouského výzkumného projektu www.oldenbourg.de/cgi-bin/rotitel?T=56657&S=Cerman. Za přínos k rozvoji historické vědy se jim dostalo ocenění v podobě **rakouské státní ceny Antonína Gindelyho** (2005). V rámci uvedeného projektu se zaměřil především na problematiku dědického práva, čeledi, sociálního i ekonomického vývoje českých zemí v průběhu 17.–18. století.